

1944, november 2. Praha. — Zpráva vojenského splnomocnenca pri nemeckom štátnom ministrovi pre Čechy a Moravu a veliteľa vojenského okruhu Čechy a Morava K. H. Frankovi s večernými situačným hlásením nemeckého veliteľa na Slovensku z 1. 11. 1944.

Tajné!

Vec: Situácia na Slovensku.

Večerné hlásenie nemeckého veliteľa na Slovensku z 1. 11. 1944.

1. *Situácia nepriateľa*: Skupina nepriateľských síl pri Ďumbieri sa pokúsila dosiahnuť spojenie s ruským frontom, ale stratila už najväčšiu časť svojich ťažkých zbraní. Zajatci vypovedajú, že židov, ktorí boli pri tejto skupine, zanechali kvôli nedostatku potravín. Sily, ktoré t. č. ešte nie sú zničené, pozostávajú z fanatických a presvedčených bojovníkov, ktorí sú na všetko pripravení.

2. *Situácia bánd*:

Urobené opatrenia znemožnili protivníkovi ďalší únik smerom na východ. Vybudovali sme zátarasy smerom na západ v línii Králova Lehota—Brezno. Zajtra má dôjsť k boju s protivníkom.

V ostatnom priestore sa všade prevádzajú očisťovacie akcie, ktoré vedú k ďalšiemu zvýšeniu počtu zajatcov a množstva koristi. Pretože terén je veľmi neprehľadný a korisť roztrúsená, nedošli ešte presné údaje. Nákladný transport so 750 zajatcami odišiel do Kaisersteinbruchu.

SÚA Praha. S 110-5-47/130. Originál; strojopis. (Z nemčiny preložila HT.)

1944, november 2. Londýn. — Odpoveď delegácie SNR na stanovisko prezidenta Beneša k uzneseniu SNR z 29. septembra 1944, týkajúce sa postavenia Slovenska v novej Československej republike, platnosti ústavy z r. 1920, pomeru medzi orgánmi domáceho a zahraničného odboja, právomoci čs. vládneho delegáta a politickej štruktúry Československa.

Pán prezident,

podávajúc svoje pripomienky k stanovisku, ktoré ste ráčil zaujať¹ k uzneseniu Slovenskej národnej rady zo dňa 29. septembra 1944, považujeme za potrebné úvodom uviesť pre riešenie vzájomného vzťahu Čechov a Slovákov niektoré zvlášť dôležité okolnosti.

¹ Šlo o koncept Benešovho stanoviska, ktoré v definitívnom znení odovzdal delegácii SNR 6. 11. 1944 (vid dokument čís. 530). Prvú verziu Benešovho stanoviska, ku ktorej delegácia SNR podávala svoje pripomienky, pozri v plnom znení v zborníku „Cesta ke Květnu“, Praha 1965, dok. 92.

Nikdy ešte v dejinách slovenského národa sa nestalo, že by sa Slováci s takovou spontánnou jednomyseľnosťou postavili do boja, ako sa to stalo 29. augusta 1944. Postavili sa do boja vo vedomí, že zôkol-vôkol sú obklúčení nemeckou, ba i maďarskou presilou, a že ani počtom, ani vyzbrojením, menovite ak boj trvá dlhšiu dobu, nebudú v stave čeliť náporu proti nim vedenému. Neváhali však ani na chvíľu urobiť tak, lebo boli si toho vedomí, že ak to neurobia v tých chvíľach, nikdy viac tak urobiť nebudú môcť, pretože odzbrojení podľahnú nemeckej brutalite. Išli do tohoto boja s najväčším odhodlaním za obnovenie demokratickej Československej republiky, a to všetci, i tí, ktorým tzv. slovenský štát doniesol určité výhody či už rázu osobného alebo hospodárskeho. Dokázali tak, že cit spolupatričnosti s bratským národom českým, myšlienka slovanská, túha po opravdovej slobode a demokracii, ktorých splnenie hľadajú v obnovenej ČSR, sú im vyššie ako egoistické záujmy jednotlivcov. Boli si vedomí i toho, že súc vo výhodnejšom postavení ako bratia Česi, povinní sú vztýčiť zástavu republiky i za nich a takto legitimovať i oprávnenosť nášho zahraničného boja.

Táto šlachetná snaha, vytrysknúvšia z duše celého nášho národa, však zaväzuje. Zaväzuje k tomu, aby obnovená ČSR bola vybudovaná na základoch absolútnej rovnocennosti a rovnoprávnosti Slovákov a Čechov. Aby ona bola jednako šťastným domovom, ktorý bude všetkým jednako milý a jednako drahý a za ktorý všetci bez rozdielu, keď bude treba, budú obetovať všetko i to najdrahšie, a tým dajú mu tú najväčšiu vnútornú silu. Keď by sa však veci vyvinuli inak, znamenalo by to zničenie týchto vysokých hodnôt, tak krásne dokumentovaných a možno nikto nikdy by ich nebol viac vstave vytvoril. Toto sú pohnútky, ktorými bola a je vedená SNR a ony sú jej vodítkom pri kladení základov obnovenej Československej republiky. Z nich i vyplýva jej uznesenie.

Pripomienky k bodu 1—3.

SNR pokračovala a bude v budúcnosti pokračovať tak, aby medzinárodné postavenie ČSR bolo zaistené. Preto vo svojom uznesení jasne vypovedala, že vedenie zahraničného odboja prislúcha prezidentovi i vláde. Proti všetkému, čo tieto orgány na poli medzinárodnom vykonali, nevzniesla žiadne námietky, čo znamená, že s ich vykonaním vyslovila svoj súhlas. Toto stanovisko SNR platilo nielen na minulosť, ale aj pre budúcnosť s tým, že ak to len okolnosti dovolia, bude o vážnejších veciach, ktoré majú byť na poli medzinárodnom podniknuté, vopred informovaná, aby mohla zaujať svoje stanovisko. SNR týmto definitívne zamedzila, aby sa vytvorila podobná situácia ako v Poľsku alebo v Juhoslávii. Naproti tomu SNR v rámci možnosti bude vopred informovať prezidenta i vládu o vážnejších konaniach domáceho odboja tak, aby i oni mohli prejavit k nim svoj názor.

Je rozdiel v nazeraní SNR na prezidenta a vládu. Prezident zostáva vo svojej funkcii až do toho času, kým nebude prevedená doma demokratickým spôsobom nová voľba prezidenta. Naproti tomu je na jednakom stanovisku s prezidentom, že vláda svoju činnosť v Londýne začala a v Londýne skončí. To znamená, že započne doma ihneď účinkovanie vlády novej, menovanej v dohode s domácimi činiteľmi a zodpovedajúce ideovému rozvrstveniu a zmýšľaniu ľudu doma. Preto je zvlášť dôležité, aby názorové diferencie medzi prezidentom a SNR boli odstránené alebo aspoň na minimum znížené.

Teoreticky je správne, že je jeden odboj — lebo jeden je jeho cieľ — obnovenie demokratickej ČSR. Prakticky je však rozdelený na dve čiastky, a to odboj zahraničný a odboj domáci, ktoré sa pre technické ťažkosti nemôžu o všetkom a vždy vopred dohodnúť. Domáci odboj chce v úplnej zhode so zahraničným odbojom pracovať a žiada pre seba to isté. Nemôže tedy vzniknúť nebezpečenstvo rozporov, tým viac, že domáci odboj všetky svoje konania usmerňuje podľa priania a názorov veľkej väčšiny národa doma. A tieto musia byť, samozrejme, smerodajné i pre vládu.

Pripomienky k bodu 4.

Stanovisko SNR, že ústava z roku 1920 nemôže byť ako celok podkladom vnút-

ropolitickej úpravy pomerov ČSR, neznamená, že SNR túto ústavu ako celok odmieta a neuznáva. I SNR ju uznáva ako základ a vodítko až do jej právoplatnej zmeny, ktorú prevedú legitímni zástupcovia národa českého, národa slovenského a Podkarpatských Ukrajincov. Uznávať ju však v jej úplnosti znamenalo by, že všetky opatrenia urobené prezidentom, vládou a SNR, ktoré sú v rozpore s ňou, boli by neplatné. Nakoľko niektoré jej ustanovenia iné bude treba meniť, je správne, že nebudeme sa k jej starému úplnému uplatňovaniu vracaf.

Pripomienky k bodu 5

Záležitosť vládneho delegáta je vybavená tým, že prezident a vláda (vláda podľa rozhlasového prejavu ministra Dr. Juraja Slávika urobeného dňa 27. októbra 1944² a ministra Dr. Ripku zo dňa 1. novembra t. r.³) vzali so súhlasom na vedomie uznesenie predsedníctva SNR zo dňa 16. októbra 1944,⁴ v dohode s ministrom Némcom, podľa ktorého odovzdá správu oslobodeného územia slovenského, prevzatého od sovietskeho vojenského velenia, Slovenskej národnej rade a táto ho bude spravovať vo svojej právomoci tak ako územie oslobodené po 29. auguste. Delegácia SNR kvituje toto stanovisko s tým, že samozrejým jeho dôsledkom je úprava dekrétu vládneho delegáta. Úprava dekrétu neoddiľuje však odovzdanie územia do správy SNR.

Politická štruktúra Československej republiky

V otázke politickej štruktúry obnovenej ČSR delegácia SNR nie je kompetentná menom SNR zaujať stanovisko. Bude to úlohou demokraticky zvolených zástupcov slovenského národa, aby s tak isto demokraticky zvolenými zástupcami českými a zástupcami Podkarpatských Ukrajincov uskutočnili definitívnu úpravu ústavy. Víťame však stanovisko pána prezidenta, že riešenie, ktoré bude z hľadiska slovenského potrebné, bude vzaté za základ riešenia celkového.

Za Slovenskú národnú radu sme
s prejavom úprimnej oddanosti

Ján Ursíny
pplk. Vesel
L. Novomeský

AÚD KSČ Praha, Fond 38, a. j. 69/22-26. Odpis. Strojopis, originál. — „Cesta ke Květnu“, dok. 93. Praha 1965.

² V tomto prejave minister Slávik o. i. povedal: „Bratislavské hyeny si márne namýšľajú, že sú vládou Slovenska. Slovenská národná rada ďalej vykonáva a bude vykonávať správu slovenských vecí, viesť a organizovať boj a pripravovať budovanie nového, slobodného života.“ (AÚD KSČ Praha, f. 38, a. j. 500.)

³ Komentujúc obnovenie čs. štátnej zvrchovanosti na území oslobodenej Zakarpatskej Ukrajiny minister Ripka v čs. vysielaní britského rozhlasu 31. 10. 1944 (nie 1. novembra) vyhlásil: „Rudá armáda již překročila zemskou hranici Podkarpatska a osvobodila první obce na Slovensku. Osvo-bozené území Slovenska převezme do své správy Slovenská národní rada, která i nadále řídí boj na Slovensku a která si i svou dosavadní všestrannou vládní i administrativní činností získala právem všeobecnou důvěru a legitimaci. O součinnosti mezi vládním delegátem a Slovenskou národní radou v tomto smyslu došlo už dříve v Banské Bystrici k dohodě, schválené vládou.“ (AÚD KSČ Praha, f. 38, a. j. 496/363.)

⁴ Vid dokument čís. 446.